

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการค้นคว้าหา “โลกของชาวมอแกน” ด้วยแนวคิดที่ว่า ชนพื้นเมือง คือ ผู้ที่ได้ดำรงชีพในธรรมชาติมายาวนาน ได้มีชุดความคิดในการนิยามโลกและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแนวการปฏิบัติตนที่แตกต่างไปจากแนวคิดตะวันตก และเป็นความรู้ที่ทำให้พวกเขาสามารถอยู่กับธรรมชาติได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืน สามารถรักษาคุณภาพระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อมไว้ได้ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2539 :27) ดังนั้นเมื่อเรามองว่า “มอแกนเป็นนักเดินทาง” ด้วยจากวิถีเร่ร่อนของพวกเขา ดังนั้นชาวมอแกนจึงต้องมีการเดินทางอพยพกันบ่อยครั้ง เพื่อหาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ตามหมู่เกาะต่างๆในท้องทะเลอันดามัน ชาวมอแกนมีการสั่งสม เรียนรู้จากสิ่งที่เกิดจากวิถีชีวิตประจำวัน การอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติรอบตัว จนกลายเป็นการรับรู้และสร้างความเข้าใจจนกลายเป็นในรูปแบบของความรู้พื้นบ้านของพวกเขา ที่เกิดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเรื่อยมา

2.1 กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดหลักที่จะใช้ในวิทยานิพนธ์นี้คือ Cultural Ecology และ Ethnoecology สำหรับ Cultural Ecology หรือ “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม” เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้น โดย Julian Steward นักมานุษยวิทยาผู้สนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและเป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกที่ทำให้คำอธิบายความสัมพันธ์ของทั้งสองในแง่ที่มนุษย์มีการปรับตัว (adaptation) ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติโดยใช้วัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีการผลิต เป็นเครื่องมือที่สำคัญ

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดที่มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมโดยเน้นอิทธิพลสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการปรับตัว ดังนั้น แนวคิดนี้ไม่ได้มองสังคมในลักษณะที่หยุดนิ่งหรือตายตัว แต่ในลักษณะที่เป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงโดยปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม สำหรับเงื่อนไขหลักที่กำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมวัฒนธรรมคือเทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคมและลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ดังนั้น สังคมที่อาศัยพึ่งพาสีงแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไปจึงมีการปรับตัว การแก้ปัญหา

และวิวัฒนาการที่แตกต่างกันออกไป เช่น วัฒนธรรมของสังคมที่อยู่เขตชายฝั่งทะเล บ่อมมีเทคโนโลยีการผลิต เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งโครงสร้างสังคมและแบบแผนพฤติกรรมแตกต่างกับสังคมที่อยู่ในเขตป่าดงดิบ สังคมริมฝั่งทะเลมีการสั่งสมความรู้ด้านการเดินทะเล การจับปลา การประดิษฐ์เครื่องมือทำมาหากินเช่น ฉมวก เบ็ด แห เรือ ส่วนสังคมในเขตป่าดงดิบมีการสั่งสมความรู้และประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือที่แตกต่างออกไป (ยศ สันตสมบัติ 2537:34)

Cultural Ecology เน้นที่การศึกษาเปรียบเทียบเพื่อดูความเชื่อมโยงระหว่างโครงสร้างสังคมกับวิธีการผลิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิถีแบบยังชีพ อาจถือได้ว่า Steward ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยหลักของหน้าที่นิยม (Functional utility) ประกอบด้วย เพราะการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นโดยกระบวนการแพร่กระจายเพียงอย่างเดียวไม่ได้ สังคมสามารถจะรับเทคโนโลยีการผลิตหรือวัฒนธรรมด้านอื่นๆ มาใช้ได้ก็ต่อเมื่อมีบริบททางสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมด้านอื่นๆ ด้วย เทคโนโลยีการผลิตนั้นจะต้องมีหน้าที่ต่อการดำรงอยู่ได้ของสังคม จึงจะมีการใช้ ประยุกต์และสืบทอดต่อกันมาในแต่ละรุ่น

Cultural Ecology ของ Steward ต่างกับหน้าที่นิยมของสำนักอังกฤษ (Bronislaw Malinowski และ Radcliffe-Brown) ตรงที่ Steward วิเคราะห์โดยใช้ปัจจัยด้านเวลาที่เกี่ยวข้องด้วย (diachronic approach) ดังนั้น จึงมีจุดสนใจอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการ และเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น ในขณะที่สำนักอังกฤษ มองสังคมและวัฒนธรรมในลักษณะที่หยุดนิ่ง (synchronic approach) วิเคราะห์ที่จุดใดจุดหนึ่งของกาลเวลา หน่วยของการวิเคราะห์คือสังคมและสถาบันต่างๆ ในสังคมที่ประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างและมีหน้าที่เชื่อมโยงต่อกันและกัน สถาบันต่างๆ ในสังคมมีหน้าที่ผูกโยงกันเช่นนี้ จึงทำให้มีการปรับตัวจนรักษาความสมดุลไว้ (equilibrium) และทำให้สังคมดำรงอยู่สืบต่อมาได้ (Moran 1982:42)

Steward ได้ใช้แนวคิด Cultural Ecology ในการศึกษาเปรียบเทียบ (comparative studies) วิเคราะห์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งแบบแผนพฤติกรรมการเก็บหาอาหารและการผลิตของสังคมชนเผ่าเล็กๆ (band society) หลายกลุ่ม และพบว่ามีความคล้ายคลึงกันหลายประการ เช่น แต่ละเผ่ามีประชากรจำนวนน้อย มีการอพยพโยกย้ายบ่อยครั้ง มีความแตกต่างของช่วงชั้นทางสังคมน้อย ความคล้ายคลึงกันนี้เกิดขึ้นทั้งที่แต่ละเผ่าอยู่ห่างไกลกันและไม่เคยมีการติดต่อสื่อสารหรือรู้จักกันมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นเผ่า Shoshone ซึ่งเป็นเผ่าพื้นเมืองอเมริกัน หรือเผ่า Aborigines เผ่าพื้นเมืองในออสเตรเลีย Steward สรุปว่าลักษณะที่คล้ายคลึงกันมีเหตุปัจจัยมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมนั่นเอง

องค์ประกอบสำคัญที่สุดในแนวคิดของ Steward คือการที่มนุษย์ในสังคมดำรงความอยู่รอดโดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว เพราะทุกสังคมวัฒนธรรมต้องเผชิญปัญหาพื้นฐานนี้ Steward จึงสนใจวิธีการผลิตเป็นพิเศษ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาตินั้นมีส่วนกำหนดและจำกัดแบบแผนการใช้ การผลิตและเทคโนโลยี ตัวอย่างที่ Steward ยกขึ้นมาสะท้อนแนวคิดนี้ได้เป็นอย่างดี คือ กรณีของชนเผ่าอเมริกันพื้นเมือง Shoshoni ที่อาศัยแถบ Great Basin ในทวีปอเมริกาเหนือ แบบแผนพฤติกรรมกรรมการเก็บหาอาหารและการล่าสัตว์และเทคโนโลยีนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ ชนเผ่านี้อาศัยและเดินทางโยกย้ายไปมาระหว่างที่ราบที่แห้งแล้งและป่าสนบนที่สูง

Steward ยกตัวอย่างพฤติกรรมและเทคโนโลยีการเก็บหาของ Shoshoni เช่น การเก็บหาเมล็ดพืช รากพืช และผลไม้ นั่น ทุกๆ คนในสังคมแยกย้ายกันไปเก็บหาได้เอง แต่การล่าสัตว์เช่น กระต่ายและกวางแอนทีโลป ต้องเป็นไปตามฤดูกาล และต้องอาศัยความร่วมมือกัน เป็นการล่าโดยอาศัยกลุ่มนายพราน จึงเห็นได้ชัดว่าสิ่งกำหนดพฤติกรรมหาอาหารคือสภาพธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล รวมทั้งวงจรชีวิตและพฤติกรรมของสัตว์ที่เป็นอาหารด้วย

Steward ได้กำหนดขั้นตอนสามประการในการศึกษาตามกรอบนิเวศวัฒนธรรม คือ หนึ่ง ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างเทคโนโลยีการผลิตหรือการล่า-การเก็บหาอาหาร กับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การศึกษาวัฒนธรรมด้านวัตถุที่สัมพันธ์กับการผลิตหรือการเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติ สอง ศึกษาแบบแผนพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมโดยเทคโนโลยีการผลิตหรือการเก็บหา เช่น สัตว์บางชนิดอาจจะล่าโดยพรานที่ออกล่าเพียงผู้เดียว แต่สัตว์บางชนิดต้องอาศัยการล่าที่เป็นหมู่คณะโดยพรานหลายๆ คน และ สาม การศึกษาผลกระทบที่แบบแผนพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมีต่อด้านอื่นๆ ของวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ (Steward 1955:36-41)

Steward ให้ข้อสังเกตว่าในสังคมเล็กๆ ที่การยังชีพต้องพึ่งพากับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติสูงและมีระดับการอยู่รอดที่ต่ำ (slim margins of survival) มักจะได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมสูงและมีลักษณะการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในระดับที่สูงเช่นกัน ในทางตรงกันข้าม ในสังคมที่มนุษย์มีศักยภาพในการพัฒนาเทคโนโลยีที่ซับซ้อนมากขึ้น มีการปรับตัวเองจนสามารถแก้ปัญหาพื้นฐานด้านการยังชีพ และการปรับสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาหามนุษย์ การประเมินผลกระทบที่มาจากสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศก็ยากขึ้นด้วย เพราะสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้น เช่น สังคมใหญ่ๆ ระดับรัฐชาติและสังคมจักรวรรดิ องค์ประกอบที่กำหนดการพัฒนาหรือวิวัฒนาการมักจะเป็นองค์ประกอบในโครงสร้างสังคมระดับบน (social superstructure) มากกว่าองค์ประกอบจากระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อม (Steward 1938:262 อ้างถึงใน Jerry Moore 1997:185)

แม้ว่า Cultural Ecology จะมีประโยชน์ในการวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แบบแผนพฤติกรรม เทคโนโลยี และโครงสร้างสังคม แต่ก็ยังไม่ได้คำนึงถึงมุมมองคนใน (emic) รวมทั้งการตีความ การให้ความหมาย การกำหนดคุณค่าต่างๆ ดังนั้น กรอบแนวคิดนิเวศชาติพันธุ์ (ethnoecology) จะเข้ามาเสริมในส่วนที่ต้องมีการวิเคราะห์มุมมองของคนใน การจัดระบบคิด การจำแนกสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ

Ethnoecology หรือนิเวศชาติพันธุ์ เป็นส่วนหนึ่งของสำนักคิดทางมานุษยวิทยาที่เรียกว่า Ethnoscience หรือวิทยาศาสตร์ชาติพันธุ์ ที่มุ่งศึกษาระบบความรู้ของสังคมใดสังคมหนึ่ง ส่วนใหญ่เป็นสังคมเล็กๆ เช่น กลุ่มชนเผ่า แรกทีเดียวการศึกษานี้เน้นไปที่ระบบการจำแนกแยกแยะสัตว์พันธุ์พืช กิจกรรมหรือปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคม โดยได้รับอิทธิพลแนวคิดและระเบียบวิธีจากสาขาวิชาภาษาศาสตร์สังคม (Sociolinguistics) สาขาวิชานี้มุ่งวิเคราะห์สังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและการที่สังคมวัฒนธรรมนั้นมีวิถีการมองโลกรอบๆ ตัวที่แตกต่างกัน ไปด้วย แต่ละสังคมวัฒนธรรมมีการจัดจำแนกประเภท แบ่งหมวดหมู่ แบ่งลำดับชั้น เพื่อจัดระเบียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเหล่านี้ นักมานุษยวิทยาสำนัคนิเวศชาติพันธุ์จึงอาศัยการวิเคราะห์ด้านภาษาลงรายละเอียดถึงระดับย่อยของชื่อและคำต่างๆ ที่พบในภาษานั้นๆ เพื่อหาบรรทัดฐานหรือกฎระเบียบที่เป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจโลกรอบตัวมนุษย์

งานชิ้นแรกๆ ของวิทยาศาสตร์ชาติพันธุ์ คือ การศึกษาอภิธานพื้นบ้าน (folk taxonomies) เช่นในงานของ Conklin ในปี พ.ศ. 2500 (1957) เรื่อง ชนเผ่า Hanunoo ในฟิลิปปินส์ Conklin พบว่าสมาชิกของเผ่า Hanunoo มีความรู้เรื่องพืชและสัตว์เป็นอย่างดีและสามารถจำแนกประเภทได้อย่างละเอียด เช่น จำแนกพืชได้กว่า 1600 ชนิด (นฤมล อรุโณทัย 2004)

การศึกษานิเวศชาติพันธุ์ (ethnoecology) เป็นการพยายามเข้าถึงมุมมองหรือโลกทัศน์ของชุมชนที่มีต่อระบบนิเวศน์ของท้องถิ่น เป็นความผูกพันที่แนบแน่นระหว่างภูมิปัญญาเกี่ยวกับท้องถิ่น ความรู้กับระบบนิเวศ (ยศ สันตสมบัติ 2542 : 48) ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจต่อภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นระบบความคิด ระบบคุณค่า ความเชื่อและองค์ความรู้ต่อนิเวศได้ ซึ่งการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาและการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยมุมมองหรือความรู้จากภายใน (Emic) ของชุมชนเป็นสำคัญ (กฤษณา บุญชัย 2540 : 30)

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 ความรู้พื้นบ้าน

ไม่ว่ากลุ่มชนใดเมื่อได้ตั้งหลักแหล่งในการทำมาหากินอย่างต่อเนื่องในสภาพแวดล้อมใดเป็นเวลานานหลายชั่วคน เงื่อนไขด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ตลอดจนวิถีการทำมาหากิน จะมีอิทธิพลต่อการจัดวางรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนในชุมชนระหว่างคนกับพื้นที่และมีอิทธิพลต่อรูปแบบการรู้สึกรู้จักคิดและระบบการให้คุณค่า ส่งผลให้กลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐาน อยู่ในอาณาบริเวณที่มีสภาพภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติแตกต่างกัน สร้างสมมุติบัญญัติความรู้พื้นบ้านและพัฒนาระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อมและความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างมนุษย์ด้วยกันในลักษณะที่แตกต่างหลากหลาย แต่ในขณะเดียวกันก็ทำให้มีลักษณะพื้นฐานร่วมกันด้วย ในยุคของการแสวงหาดินแดนใหม่ มนุษย์เป็นกลุ่มที่ไม่อยู่ติดที่เดิมเสมอไป มีการเคลื่อนย้ายอพยพด้วยเหตุหรือนานาประการหรือมีการแลกเปลี่ยนติดต่อสังสรรค์กันระหว่างกลุ่มชนต่างวัฒนธรรม ซึ่งย่อมถ่ายทอดลักษณะคล้ายคลึงกันได้ โดยธรรมชาติของความเป็นมนุษย์บวกกับความแตกต่างหลากหลายของธรรมชาติแวดล้อมในดินแดนที่เป็นประเทศไทย จึงพอจะกล่าวได้ว่า สมุติบัญญัติและความรู้พื้นบ้านของคนในท้องถิ่นตามภูมิภาคต่าง ๆ นั้นย่อมมีทั้งความหลากหลายและคล้ายคลึงคละกัน (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544)

พัฒนาการของสมุติบัญญัติ ความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในทุกภูมิภาค เป็นผลพวงของการเรียนรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งแห่งธรรมชาติแวดล้อม แล้วปรับตัวสร้างสรรค์ขึ้นเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมนั้นๆ มีผู้ให้คำนิยามความหมายของคำว่า “ความรู้พื้นบ้าน” ไว้หลายท่าน ตัวอย่างเช่น

ความรู้พื้นบ้าน เป็นความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ ระบบคุณค่า ค่านิยม วิถีดำเนินชีวิต และความคิดเกี่ยวกับโลก อาทิ ชาวประมง หรือชนพื้นเมืองที่มีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับธรรมชาติซึ่งเป็นผลจากการดำรงชีวิตตามธรรมชาติเป็นเวลาหลายชั่วอายุคนของพวกเขา (Douglas Nakashima and Marie Roue' 2002 : 1-2)

M.Johnson (1992) ให้คำนิยามว่า “ความรู้พื้นบ้านที่พิเศษไม่เหมือนใครนี้ มีอยู่และพัฒนาขึ้นในหมู่ชายและหญิงพื้นเมือง ที่อยู่ในพื้นที่เฉพาะทางภูมิศาสตร์”

John Studley (1998) ให้คำจำกัดความของความรู้พื้นบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์และความเชื่อที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคนของชนที่อาศัยอยู่ในสถานที่เฉพาะเป็นเวลานาน โดยการถ่ายทอดวัฒนธรรม เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตที่มีต่อกันและต่อสิ่งแวดล้อม จะต้องเชื่อมโยงกับสถานที่ วัฒนธรรม หรือสังคม โดยเฉพาะ มีลักษณะเคลื่อนไหว

ตลอดเวลา เป็นของกลุ่มคนที่อาศัยใกล้ชิดกับธรรมชาติและตรงกันข้ามกับความรู้สมัยใหม่หรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของตะวันตก สอดคล้องกับงานของ Douglas Nakashima and Marie Roue' (2002 : 1-11) กล่าวว่า ความรู้พื้นบ้านไม่เหมือนกับวิทยาศาสตร์ ดังนั้นจึงไม่มีการแบ่งแยกประสบการณ์และวัตถุออกจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสัญชาติญาณ ในสังคมพื้นบ้าน จะไม่มีขอบเขตดังกล่าว ความรู้ส่วนใหญ่เกี่ยวกับธรรมชาติจะเกิดจากประสบการณ์ ในขณะที่วัฒนธรรมตะวันตกมองว่าความรู้เป็นนามธรรม เป็นอิสระจากการปฏิบัติ

ตัวอย่างเช่น นักล่าสัตว์จะมีความรู้ละเอียดเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่อาศัย พฤติกรรมอาหาร และรูปแบบการอพยพของสัตว์ที่เขาล่า ชาวป่ารู้ว่าต้นไม้อะไรจะเป็นยารักษาโรค "ศาสตร์ที่มองเห็นได้" นี้จะผสมผสานเข้ากับเรื่องราวที่เกี่ยวกับผี สำหรับนักล่าสัตว์ การประสบความสำเร็จในการล่าสัตว์ขึ้นอยู่กับภูติผีที่คอยมาช่วยเหลือ พอๆกับทักษะในการแกะรอย และการยิงที่แม่นยำ

สรุปได้ว่า ความรู้พื้นบ้าน หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาการสืบสานกันมาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสถานะต่างๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานอยู่และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นจากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นๆ ยกตัวอย่างเมื่อพิจารณาความรู้ของชาวนาเกี่ยวกับฝน ชนิดของดินและพืชชนิดต่างๆ แยกต่างหากจากการนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ในการปฏิบัติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งความรู้พื้นบ้านไม่รวมเฉพาะความรู้เท่านั้นแต่รวมความรู้ที่นำไปใช้ปฏิบัติได้ด้วย ความรู้ถ่ายทอดกันไม่เฉพาะด้วยเพียงวาจา หากแต่ด้วยการกระทำที่ยึดมั่นปฏิบัติสืบต่อกันมา

Douglas Nakashima and Marie Roue' (2002 : 1-2) อธิบายเพิ่มเติมว่า ระบบความรู้พื้นบ้าน ได้แก่ ความรู้ วิธีปฏิบัติ ที่นำสังคมให้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ การล่าสัตว์ การประมง และการจับสัตว์น้ำ การตั้งชื่อและการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ และยุทธศาสตร์ในการจัดการกับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ที่ละเอียดอ่อนระหว่างสังคมกับสิ่งแวดล้อมทำให้ระบบความรู้พื้นบ้านมีการพัฒนา ทำให้เกิดโครงสร้างและเนื้อหาที่แตกต่างออกไป มีความซับซ้อน คล่องแคล่ว และนำไปใช้ปฏิบัติได้ มีรูปแบบของการตีความที่ชัดเจน

โครงการ Links (Local and Indigenous Knowledge Systems) ที่ดำเนินโครงการ โดย UNESCO ได้อธิบายว่า ระบบของความรู้พื้นบ้านนั้น เป็นความเข้าใจที่ลึกซึ้ง การตีความและความหมายที่พัฒนาขึ้นและคงอยู่ในสังคมที่มีประวัติความเป็นมาของการมีปฏิสัมพันธ์กับ

สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ วิธีการเรียนรู้ที่ไม่เหมือนใครเหล่านี้ เป็นมิติที่สำคัญของวัฒนธรรม และเป็นส่วนหนึ่งของความหลากหลายที่ประกอบไปด้วย

- ภาษา
- ระบบการให้ชื่อและการจำแนกสิ่งต่างๆ
- การใช้ประโยชน์จากพื้นที่และการใช้ทรัพยากร
- ความสัมพันธ์ในสังคม
- ความเชื่อและทัศนคติ

ความรู้ท้องถิ่นหรือความรู้พื้นบ้านนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นรากฐานของการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นเกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวัน ความรู้ดังกล่าวกำลังได้รับการยอมรับในสังคมว่า สิ่งเหล่านี้คือ ทรัพยากรที่มีพลังที่ทำให้ชุมชนต่อสู้กับปัญหาต่างที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของพวกเขาได้ ด้วยการอาศัยศักยภาพที่มีอยู่ แก่ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตในท้องถิ่น ได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังคงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ เนื่องจากความรู้พื้นบ้านซึ่งเกิดจากความรอบรู้ ประสบการณ์ แนวคิดที่สังคมหรือชุมชนได้ถ่ายทอดสืบสานต่อกันมา

ในส่วนของแต่ละประเทศและในระดับนานาชาติ เห็นได้ว่า ความรู้ความเข้าใจและการเคลื่อนไหวในเรื่องของภูมิปัญญาและความรู้พื้นบ้านนั้นได้รับความสนใจและการยอมรับอย่างกว้างขวางขึ้นทุกขณะ โดยทางสหภาพนานาชาติด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ IUCN ได้มีบทสรุปห้าประการเกี่ยวกับผลสรุปในเรื่องของความรู้พื้นบ้านดังนี้

- ความรู้พื้นบ้านมีประโยชน์ในการทำ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในด้านชีววิทยาและนิเวศวิทยาสมัยใหม่ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ บางครั้งก็สืบทอดมาจากการศึกษาการรับรู้ของระบบความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมพื้นบ้าน
- ความรู้พื้นบ้านสำหรับการจัดการทรัพยากรเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ความรู้พื้นบ้านหลายอย่างมีประโยชน์กับการจัดการทรัพยากรร่วมสมัย เช่น การประมงเขตร้อน เป็นต้น โดยเฉพาะกฎกติกาและถูกบังคับโดยสังคมและวิถีทางวัฒนธรรมก็มีดีพอๆกับวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ของชาติตะวันตก
- ความรู้พื้นบ้านใช้สำหรับพื้นที่ซึ่งจะป้องกันและใช้ศึกษาในเขตพื้นที่อนุรักษ์ อาจมีการยินยอมให้ชาวบ้านได้ดำเนินชีวิตพื้นบ้านของเขาต่อไปโดยไม่กระทบกับผลประโยชน์ของการอนุรักษ์

- สำหรับเรื่องการวางแผนในการพัฒนา ความรู้พื้นบ้านจะยังประโยชน์ให้กับองค์กรพัฒนาที่จะจัดการประเมินคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและระบบการผลิต การให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวางแผนจะทำให้โอกาสในการพัฒนาก้าวหน้าขึ้น

- ความรู้พื้นฐานจะมีประโยชน์กับการประเมินมูลค่าของสิ่งแวดล้อมชาวบ้านที่อาศัยทำมาหากินกับทรัพยากรท้องถิ่นจะตระหนักถึงมูลค่าที่แท้จริงและผลประโยชน์จากการพัฒนาได้ดีกว่านักวิจัยภายนอก ความรู้ของพวกเขาจะเป็นการแสดงออกที่สำคัญต่อผลกระทบการประเมินมูลค่า

ความรู้ใหม่ๆที่ได้รับเข้ามาจากโลกภายนอกมิได้เข้ามาทดแทนความรู้พื้นบ้านที่พัฒนาไว้เดิมทั้งหมดสำหรับสังคมไทยระดับชาวบ้าน หากแต่ในหลายกรณี ความรู้พื้นบ้านที่ได้สั่งสมมา ยาวนาน ซึ่งย่อมจะเกิดจากการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมแห่งพื้นที่นั้นๆ แล้วปรับตัวและสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมนั้น ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ โลกทัศน์ ความเชื่อ พิธีกรรม รวมทั้งวิถีชีวิตอันสืบเนื่องจากการปรับตัวที่ได้มีการสั่งสมสืบสาน และปรับเปลี่ยนต่อเนื่องกันมาในกลุ่มชนรุ่นต่อๆมารวมถึงการได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับคนในวัฒนธรรมอื่นที่ได้ไปมาหาสู่กันตลอดมาจะได้รับการทดสอบ เลือกรับและคัดแปลงให้สามารถแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการในการปรับตัวตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และทำหน้าที่เป็นฐานรองรับความรู้ใหม่ๆที่เข้ามาผสมผสานอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากเรื่องอาหารการกิน การรักษาพยาบาล การใช้พืชสมุนไพร ตลอดจนเรื่องพิธีกรรมและความเชื่อที่นำมาใช้ เพื่อดูแลสุขภาพในระบบความสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นได้จากความรู้ความสามารถในการปรับตัวโดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้พื้นบ้านดั้งเดิมในบริบทของสังคมใหม่

ความรู้พื้นบ้านของคนไทยในภูมิภาคต่างๆมีความหลากหลายตามสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและลักษณะสังคมที่แตกต่างกันระหว่างท้องถิ่นตามความแตกต่างของภูมิภานาของกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์ หลายภาษา หลายความเชื่อ ความหลากหลายแห่งความรู้เหล่านี้มิใช่ความแตกต่างที่นำไปสู่การแบ่งแยก กลับจะเป็นแหล่งความรู้อันมีค่ามหาศาลที่สำคัญยิ่ง ถ้าเราสามารถเข้าถึงความหมายและคุณค่าแห่งความรู้อันหลากหลายนั้นๆได้

การสร้างสรรค์ความรู้ในสังคมไทยระดับพื้นบ้านเป็นการสะสมความรู้และประสบการณ์อันยาวนาน โดยผ่านการเรียนรู้ลักษณะต่างๆที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ในการปรับตัวทั้งกับธรรมชาติและ การปรับตัวในสังคมมนุษย์ด้วยกัน

ด้วยเหตุผลที่ว่าสังคมทั้งหลายในโลกล้วนมีความแตกต่างกันทางสภาพแวดล้อมสังคม และวัฒนธรรม ความรู้ใหม่ที่รับเข้ามาจึงมีอาจแทนที่ความรู้ดั้งเดิมหรือความรู้เดิมได้ทั้งหมด ความรู้เดิมที่ได้รับการเลือกสรร ทดสอบ หรือดัดแปลงตามเหตุปัจจัยและพลวัตทางวัฒนธรรมแห่งกลุ่มชนนั้นจึงยังจำเป็นและเหมาะสมกับกลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตและประสบการณ์พื้นฐานแตกต่างกัน ซึ่งเกี่ยวข้องับระบบความรู้ที่แตกต่างกัน ความเข้าใจ การรับรู้ ประสบการณ์และการให้นิยามความจริงที่แตกต่างกัน

ดังเช่น การที่ชาวบ้านดำรงชีวิตร่วมกันอยู่เป็นเวลาช้านาน อาจเป็นร้อยเป็นพันปี วิธีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ก็คือ การดำรงอยู่ร่วมกันอย่างได้ดุลยภาพ ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เช่น จะกินอยู่แต่ตัวอย่างไร จึงจะสอดคล้องกับธรรมชาติ จะเคารพนับถืออะไรร่วมกัน ที่จะผูกพันจิตวิญญาณของคนในชุมชนให้คำนึงถึงการอยู่ร่วมกันและอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เช่น การรักษาป่าและแหล่งอาหาร ความรู้พื้นบ้านเหล่านี้รวมเรียกว่า วัฒนธรรมความรู้ที่สะสมมาจากการปฏิบัติจริงและถ่ายทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน (ประเวศ วะสี, 2539 อ้างใน เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544)

โดยที่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ตราไว้ในหมวดสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 46 โดยเขียนถึงเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้มีใจความว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งเป็นการตอกย้ำให้ทุกคนได้ตระหนักถึงสิทธิหน้าที่ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์เพื่อให้สิ่งเหล่านี้คงอยู่ตลอดไป

แผนที่ของชนพื้นเมือง ในฐานะที่เป็นแหล่งข้อมูลที่มีความสำคัญในการแสดงให้เห็นถึงแบบแผนวิถีชีวิต ที่มีการเรียนรู้สั่งสมกันเรื่อยมา ภายใต้อำนาจกำหนดในเรื่องของระบบนิเวศ เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต ที่มีต่อกันและกันกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังเป็นคุณสมบัติของสังคมที่มีการใช้ประโยชน์ทางทรัพยากรต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน

การร่างแผนที่ความ (ระลึก) ู้ (Cognitive Mapping)

John Studley (1998) กล่าวถึงวิธีการหนึ่งที่จะวิเคราะห์ความเห็นเกี่ยวกับโลก (การมองโลก) วัฒนธรรมและกระบวนการความรู้ คือ การร่างแผนที่ความรู้ Cognitive Maps ซึ่งแสดงออก

ทางความรู้พื้นบ้านเหล่านี้จะช่วยลดความซับซ้อนของสิ่งแวดล้อมและจัดระเบียบ การจัดประเภท ทำให้สามารถระบุลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในการปรับตัว ให้แนวทางในการทำกิจกรรม และทำให้คาดคะเนได้ถึงเหตุการณ์ในอนาคต แผนผังเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญของการมองโลกและวัฒนธรรมต่างๆ วัฒนธรรมไม่ว่าจะเป็นสมัยใหม่หรือพื้นเมืองก็ตาม รวมทั้งทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมหรือการมองโลกแบบหนึ่งไปจากแบบหนึ่ง การรับรู้แบบ โบราณ หรือแผนที่ปากเปล่ายังได้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้เกี่ยวกับแผ่นดินและผืนทะเล ยกตัวอย่างของหมู่เกาะแปซิฟิก ชนพื้นเมืองมีคำศัพท์ที่บ่งบอกเฉพาะในการเรียกถึงชื่อของเขตน่านน้ำ แสดงให้เห็นความใกล้ชิดของชาวพื้นเมืองกับธรรมชาติ การนับญาติทางสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติจะมีรากฐานมาจากความผูกพันทางวิญญาณของบรรพบุรุษและแผ่นดินที่ฝังบรรพบุรุษของเขาทั้งหลายรวมทั้งความต้องการในการประทังชีพ แผนที่ดังกล่าวอาจสะท้อนถึงพฤติกรรมทางสังคมและลักษณะรูปแบบของการใช้ทรัพยากรและการอนุรักษ์ทรัพยากรด้วย รวมทั้งแผนที่ปากเปล่ายังเป็นการร่างแผนที่ความรู้ที่เกิดจากอุปกรณ์การใช้ภาษาพื้นเมือง ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดลักษณะของแบบวัฒนธรรมด้วย

2.2.2 ความรู้พื้นบ้านทางทะเล

การศึกษาค้นคว้าวิจัยในเรื่องของความรู้พื้นบ้านทางทะเลนั้น ต้องทำความเข้าใจความหมาย “ความรู้พื้นบ้าน” โดย Grenier, L. (1998) อธิบายในแง่ของ traditional ecological knowledge คือ ความรู้ทางนิเวศวิทยาพื้นบ้าน หมายถึง องค์ความรู้และความเชื่อที่สะสมกันมา และถ่ายทอดมาทางวัฒนธรรมลงมาหลายชั่วอายุคน เป็นความรู้ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตที่มีต่อกันและกันกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ความรู้ทางนิเวศวิทยาพื้นบ้านยังเป็นคุณสมบัติของสังคมที่มีการใช้ทรัพยากรต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน ในด้านความรู้ที่พวกเขาต่างสืบทอดกันเรื่อยมา โดยเฉพาะความรู้ความสามารถในด้านของความเชี่ยวชาญในเรื่องทรัพยากรชายฝั่งทะเล พฤติกรรมของสัตว์ที่พวกเขาล่า หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติในช่วงฤดูกาล เป็นต้น

ชนพื้นเมืองกับความรู้พื้นบ้านทางทะเล

การเรียนรู้จากพฤติกรรมของสัตว์ทะเล งานศึกษาของ Hugh Govan (1996 : 2) แสดงให้เห็นถึงการสังเกตและสอบถามชาวประมงพื้นเมืองบนเกาะ Guadalcanal ในหมู่เกาะโซโลมอน พวกเขามีเครื่องมือประมงพื้นบ้านชนิดหนึ่งเรียกว่า "Tari" เป็นลักษณะคล้ายกระซอน

มีไม้ไผ่ขนาดทั้ง 2 ข้าง เมื่อปลาว่ายเข้ามา ก็ จะไหลเข้าไปรวมในบริเวณก้นตื้นสำหรับเก็บปลา ชาวพื้นเมืองรู้ว่า "เมื่อใดที่ทะเลสาบ มีฝูงปลา Brithfish ว่ายเข้ามาใกล้หาด เมื่อนั้นก็แสดงให้เห็นว่า ปลาที่พวกเขาจะจับก็คือ Mamula ที่จะคอยเข้ามากินปลา Brithfish" ชาวพื้นเมืองจะรอเวลา เมื่อถึงเที่ยงวัน น้ำเริ่มลง ชาวพื้นเมืองจะเดินเป็นแนว 10-20 เมตรที่หน้าหาดทรายโดยใช้กระซอนเป็นเครื่องมือพื้นบ้านดั้งเดิมที่นำมาสำหรับใช้จับปลา เมื่อปลา Brithfish หนี Mamula เข้ามาในน้ำตื้น ชาวประมงจะใช้หาลาวไม้ไผ่คอยแทงปลา ที่จะกระโดดออกมาเพื่อหนี Mamula ส่วนปลาเล็กๆก็จะคอยกระโดดหนี ชาวประมงพื้นบ้านก็จะผลัด Tari เข้าหาฝั่ง เพื่อจับปลาชนิดอื่นๆด้วย โดยการใช้อุปกรณ์ Tari นั้นสำหรับเป็นการใช้ประโยชน์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ไม่ได้มีการใช้บ่อยครั้ง โดยชาวพื้นเมืองจะสังเกตจาก "เมื่อทะเลสงบ และฝูงของปลา Brithfish เข้ามาหากินใกล้ชายฝั่ง"

คล้ายกับชาวประมงในบริเวณ Marovo Lagoon ที่อาศัยในแถบตะวันตกของหมู่เกาะ Solomon จากการศึกษาค้นคว้าของ Robert Eand Edvard Hviding (2000 : 20-29)พบว่า ชาวประมงที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องของสัตว์ทะเลอย่างมาก โดยพวกเขาสามารถบอกลักษณะและอุปนิสัยของสัตว์ทะเลได้ถึง

- บริเวณใดบ้างที่จะสามารถพบปลาและสัตว์ทะเลได้ในจำนวนมาก
- เวลาใดที่จะสามารถพบได้ (อาทิตฤตูกาล ข้างขึ้นข้างแรม น้ำขึ้นน้ำลง ช่วงเวลาระหว่างวัน)

- พฤติกรรมและการเคลื่อนที่ของปลาและสัตว์ทะเล เป็นต้น

ชาวประมง Marovo มีการเรียกชื่อ ชนิดของกลุ่มปลาที่แตกต่างกัน ชื่อเหล่านี้มาจากพฤติกรรมการเคลื่อนย้ายและลักษณะพิเศษของกลุ่มปลาชนิดนั้นๆ ระบบของการเรียกชื่อนี้ มีความหลากหลายมากกว่าการใช้การเรียกชื่อของนักวิทยาศาสตร์ในการจำแนกปลาตามกลุ่มชนิดของปลา โดยชาวประมงผู้ชาย Marovo มีความรู้ในการคาดการณ์ล่วงหน้าในพฤติกรรมของปลาชนิดต่างๆ ส่วนความรู้ของผู้หญิง Marovo จะมีความเชี่ยวชาญในเรื่องของแหล่งที่อยู่สำคัญของหอยและปู ที่พวกเธอสามารถที่จะคาดการณ์ล่วงหน้าถึงการเปลี่ยนแปลงของแหล่งทรัพยากรเหล่านี้ โดยการสังเกตฤดูกาล พระจันทร์และน้ำขึ้นน้ำลง

Anna Tiraa-Passfield (1997: 16-17) ศึกษาถึงเรื่องการเก็บปลิงที่เกาะ Rarotonga พบว่า ผู้หญิงที่อาศัยอยู่จะเก็บปลิงในช่วงน้ำลด ปลิงเป็นอาหารพื้นบ้าน และมีหลากหลายชนิด ปลิงชนิดอื่นๆถูกนำมาใช้ทั้งเป็นยาพื้นบ้านและเป็นเหยื่อจับปลา

สำหรับเทคนิคการจับปลาบางครั้งจะมีการนำปลิง Toto มาใช้ในการจับหมึก โดยนำเอาปลิงมาติดกับไม้จากนั้นเสียบไม้สั้นเข้าไปในรูของหมึก เมื่อหมึกถูกน้ำของผิวปลิงจะทำให้เกิดอาการปวดแสบและหมึกก็จะออกมาจากรู คล้ายกับการดูดผิวของปลิง Toto ในแอ่งน้ำ สามารถทำให้

ปลาที่ติดอยู่ในแอ่งน้ำสลับได้ (เหมือนกับความรู้ในเรื่องปลิงของชาวมอแกน ที่มีการนำน้ำจากการต้มปลิงชนิดหนึ่งมาราดรอบๆฝูงปลาจะทำให้ปลาเล็กๆในฝูงนั้นตาย” หรือการเก็บปลิงเลือด หรือหย่าจีหมู่ยามถูกกับมือให้เกิดเป็นน้ำสีน้ำตาลแดงออกมา จากนั้นเดินหารูของหมึก แล้วค่อยๆเทน้ำนั้นลงไป ในรูของหมึก หมึกจะอยู่ไม่ได้ จะรีบว่ายออกมาจากรูทันที)หรือการนำปลิงมาทำเป็นยาพื้นบ้านรักษาโรค ชาวเกาะ Rarotonga ไม่มีการเปิดเผยว่าใช้สำหรับการรักษาโรคอะไร

เมื่อผู้หญิงเก็บปลิง โดยมีการใช้ปลายมีดหรือตะปูสอดเข้าไปใกล้กับหัวปลิง เป็นการหลีกเลี่ยงขางเหนียวที่จะพ่นออกมาจากทวารหนักด้วย จากนั้นจะโยนปลิงทิ้งกลับไปในทะเล เพราะเชื่อว่า หลังจากนั้น 2 อาทิตย์จะเกิดเป็นลูกปลิงขึ้นมาให้พวกเธอเก็บใหม่ หญิงคนหนึ่งเล่าว่า เมื่อต้นไม้ Tiare taina ออกดอก จะเป็นตัวบ่งบอกถึงช่วงเวลาที่สามารถจับปลิงได้ หากเป็นการจับปลิง Koiti ก็จะต้องเลือกเวลาจับในช่วงกลางคืนในคืนข้างขึ้น

Ekiko Goto (1996 : 3-10) ศึกษากลุ่มชาว Langlanga อาศัยอยู่ในหมู่เกาะโซโลมอนมีความรู้พื้นบ้านและเทคนิค โลกีย์ในการจับปลาที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย แต่ปัจจุบัน ถูกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ความรู้เหล่านี้เริ่มหายไป เกิดการละทิ้งวิธีการทำประมงโดยเครื่องมือและวิธีการแบบดั้งเดิม นักวิจัยจึงเข้าไปในพื้นที่เพื่อหาและทดสอบการใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านอีกครั้ง โดยการสังเกตและเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นสถิติ เพื่อนำมาคำนวณหาปริมาณของวิธีการหาปลา พื้นที่หาปลา จำนวนคนเมื่อออกตกปลาแต่ละครั้งจำนวนเฉลี่ยของความสำเร็จหรือล้มเหลวของการหาปลา เป็นต้น

หรือในงานวิจัยของ Daisuke Takekawa (2000 : 3-9) ที่เข้ามาศึกษาถึงเรื่อง ชาว Fanalei บนหมู่เกาะSolomon ใช้เครื่องมือแบบง่ายๆหาได้จากวัสดุท้องถิ่นในการล่าโลมา มีเพียงเรือแคนู หินที่ท่อมใส่น้ำ(15 cm.) ธงสัญญาณ นักล่าชาว Fanalei ไม่มีผู้นำในการล่าเฉพาะแต่ผู้นำเกิดจากการเป็นผู้ล่าที่มีประสบการณ์สูง ที่สามารถครอบครองตำแหน่งนี้ การล่าโลมานั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้พื้นบ้าน ความรู้เรื่องของฤดูกาลและลม พายุกรรมของโลมา ฯลฯ โลมาจะถูกล่าเฉพาะในช่วงเดือนมกราคม – เมษายนเท่านั้น โดยอีก 8 เดือนที่เหลือชาวบ้านจะหาปลาในเขตแนวปะการัง พวกเขาใช้ความรู้ในเรื่องของปฏิทินข้างขึ้นข้างแรม หรือตารางน้ำขึ้นน้ำลง

ชาวประมงจดจำรูปแบบเกี่ยวกับพระจันทร์ โดยดูขนาดและตำแหน่งของดวงจันทร์และรู้ว่า ในช่วงเวลานี้น้ำเป็นอย่างไร รวมถึงการเข้าใจถึงพฤติกรรม เช่น ในช่วงนี้ น้ำลงเต็มที่ในช่วงเช้า และจะขึ้นสูงในช่วงเที่ยงวัน โลมาจะเข้ามาที่ฝั่งในช่วงเช้าเพื่อหาอาหาร ทำให้ผู้ล่าต้องเตรียมตัวตั้งแต่พระอาทิตย์ยังไม่ขึ้น โลมายังชอบหาอาหารบนผิวน้ำ ได้แสงจันทร์ ทำให้เป็นช่วงเวลาที่ดีในการล่า

นอกจากงานวิจัยที่มุ่งศึกษาถึงเรื่องการทำประมงพื้นบ้าน รูปแบบวิถีชีวิตของคนที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลแสดงให้เห็นถึงการทำความเข้าใจในพฤติกรรมของสัตว์ และธรรมชาติรอบตัวในฐานะที่เป็นระบบนิเวศเดียวกัน ชาวประมงพื้นเมืองสร้างความรู้ความชำนาญในการคาดการณ์ล่วงหน้า อาทิ พฤติกรรมการเคลื่อนย้ายถิ่นของปลา ช่วงเวลาการอพยพ หรือแหล่งที่อยู่อาศัย เป็นต้น ตัวอย่างเช่น งานศึกษาของ Kekuewa Kikiloi (2000 : 3-10) มุ่งเน้นการศึกษาการที่ชนพื้นเมืองสร้างความรู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศที่พวกเขาอาศัยอยู่ด้วยการสร้างเป็น “ที่หลบภัยของปลา” สร้างอยู่ในแนวพื้นที่ใกล้ชายฝั่ง โดยทั่วไปแล้วจะเป็นที่ที่ไม่มีแนวปะการังตามธรรมชาติ กองหินและปะการัง เป็นที่อาศัยของปลาหลากหลายชนิด ในกรณีชาวซามัว พวกเขาเรียกกองหินนี้ว่า Taufatu เช่นเดียวกับการเก็บหินนำมากองไว้แนวที่ไม่มีปะการัง เมื่อปะการังดึงดูดฝูงปลาให้เข้ามาอาศัย ชาวซามัวจะใช้แหคลุมบริเวณกองหินเพื่อดักจับปลา

นอกจากนี้มีการกับดักจับปลาบริเวณพื้นที่หน้าอ่าว โดยอาศัยช่วงเวลาของน้ำขึ้นน้ำลง เป็นตัวกำหนดการทำงานของเครื่องมือที่พวกเขาสร้างขึ้น โดยคำนวณทิศทางจากกระแสน้ำเพื่อให้ฝูงปลาวายไปในทิศทางที่ตั้งกับดักไว้

นอกจากวิถีชีวิตที่ผูกพันกับท้องทะเล ด้วยการทำมาหากินตามแนวพื้นที่ชายฝั่งทะเล ด้วยเรือแบบดั้งเดิมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีพของชาวประมงพื้นบ้านเพื่อการเดินทางทำมาหากินในบริเวณพื้นที่เกาะ Kelvin Passfield (1997: 19 -21) ทำการศึกษาเก็บข้อมูลการสร้างเรือแคนูตกปลาใน Tuvalu

การประมงยังเป็นส่วนสำคัญในวิถีชีวิตประจำวันของชุมชนบนเกาะ Tuvalu ชาวประมงหลายคนยังใช้เรือขุดแคนูที่ขับเคลื่อนด้วยใบ เหมือนเมื่อในสมัยก่อน ในขณะที่บางส่วนได้เปลี่ยนมาใช้เรือที่ทำจากไม้อัด หรืออะลูมิเนียมขนาดเล็กและใช้เครื่องยนต์ สำหรับการขับเคลื่อน

เรือแคนูของประมงบนเกาะ Tuvalu ทำจากต้นไม้ในพื้นที่เกาะ โดยเลือกต้นไม้ที่มีเนื้อไม้แน่นหนักเบา เมื่อโค่นไม้ลงมาแล้ว ชาว Tuvalu จะใช้ขวานและเครื่องมือแต่งไม้คล้ายจอบ ตกแต่งไม้ให้ได้รูปตามรูปแบบของเรือ โดยภายในของไม้เรือจะใช้การตัดแบบทแยงด้วยขวาน เพื่อเอาเนื้อไม้ด้านในออกให้ตัวเรือเป็นโพรง ในส่วนของการประกอบเรือทำด้วยการใช้น้ำมันยางในการเชื่อมเพื่อป้องกันการรั่วซึม การทำเรือใช้เวลาประมาณ 2-3 เดือนหรือมากกว่านั้น ในปัจจุบันนี้ยังคงมีช่างต่อเรืออาศัยอยู่บนเกาะ Tuvalu บ้าง ในขณะที่ผู้เฒ่ายังคงถ่ายทอดความรู้การทำเรือของพวกเขาไปสู่คนรุ่นต่อมา

ในการสร้างเรือแคนูแต่ละลำ ชายหนุ่มมีหน้าที่ในการทำงานที่หนัก เช่น การตัดแต่งไม้ให้เข้ารูป ในขณะที่ผู้เฒ่าคอยสอนเทคนิคและให้คำแนะนำในการต่อเรือ เรือแต่ละลำ

สามารถใช้ได้มากกว่า 10 ปี หากได้รับการดูแลรักษาที่ดี รักษาท้องเรือด้วยการทาสี และเมื่อไม่ได้ใช้ เรือก็นำเรือแคนูไม่ให้ถูกแดด โดยเรือแคนูส่วนใหญ่ก็ถูกใช้ในพื้นที่ บริเวณนั้น

รวมถึงงานศึกษาเรื่องเรือของ Mark Smaalders and Jeff Kinch : (2003 : 11-19) ศึกษาเรื่องการทำเรือแคนู ชนเผ่าหมู่เกาะ Louisiade Archipelago ในปาปัวนิวกินี เนื่องจาก 2 - 3 ปีที่ผ่านมา มีการซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ในการเดินเรือเล็กมากขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างสิ้นเชิง ซึ่งหากเรือมอเตอร์ลำเล็กเข้ามาแทนที่เรือแคนูอาจทำให้เรือแคนูถูกลดบทบาทลงและเกิดการเสื่อมถอยของความรู้พื้นบ้านที่เกี่ยวกับ การสร้างและเดินทางด้วยเรือแคนู

การสร้างเรือแคนูมีรูปแบบการวัดจากความยาวของแขนประมาณ 5 วา ซึ่งคิดเป็นประมาณ 9 เมตร และส่วนความกว้างของมาดเรือยาว 1.2 เมตร เรือแคนูเป็นเรือขุดจากไม้ทั้งต้น เมื่อขุดเสร็จแล้ว จะตัดต้นไม้อีก 1 ต้นเพื่อทำไม้กระดาน 4 แผ่น สำหรับตีฝ้าข้างเรือ โดยจะมีการต่อขาเรือยื่นออกมาจากทางกราบขวา เพื่อใช้สำหรับการทรงตัวของเรือ เมื่อต้องเดินทางไกล เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสภาพท้องทะเลและคลื่นลมในมหาสมุทร

งานศึกษาส่วนใหญ่มีเนื้อหาที่เน้นไปที่ความรู้พื้นบ้านทางทะเลเป็นหลัก เพื่อศึกษารูปแบบและวิถีชีวิต การดำรงชีพภายใต้ข้อจำกัดทางธรรมชาติ ทั้งต้องอาศัยฤดูกาล ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจกับระบบนิเวศทางทะเลที่พวกเขาเหล่านั้นใช้ชีวิตอยู่ และปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพื่อการพึ่งพาอาศัย เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างชุมชนและธรรมชาติ

2.2.3 ชาวเล

ความครอบคลุมคำว่า “ชาวเล”

นฤมล อรุโณทัย (2546 : 110-112) ได้ให้นิยามใหม่ในการอธิบายตัวตนของชาวเล ดังนี้ คำว่าชาวเล กินความถึงกลุ่มชาติพันธุ์ย่อย 3 กลุ่ม คือ มอแกน มอแกน และอูรักลาโว้ย คำนี้จึงอาจก่อให้เกิดความเข้าใจที่สับสน ชาวเลทั้งสามกลุ่มเคยมีวิถีชีวิตที่คล้ายกันคือเป็นกลุ่มที่เดินทางอพยพโยกย้ายไปมาในบริเวณชายฝั่งและเกาะในทะเลอันดามัน ในฤดูฝน เมื่อคลื่นลมทำให้การเดินทางเรือยากลำบาก ชาวเลก็ขึ้นมาสร้างเพิงพักชั่วคราวในอ่าวที่เป็นที่กำบังคลื่นลมในฤดูแล้ง เมื่ออากาศดีและทะเลเรียบเป็นส่วนใหญ่ชาวเลก็ออกเดินทางไปทำมาหากินบริเวณเกาะและชายฝั่งทะเล แหวงปลา หาปูมหอย ฆมปลิงทะเล และเก็บรังนก มาค้าขายและแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าคนกลาง ชาวเลเป็นนักดำน้ำที่เชี่ยวชาญและทนทาน และใช้เรือเดินทางไปตามที่ต่างๆ ในระยะไกลๆ โดยอาศัยความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับกระแสน้ำทิศทางลม การโคจรของดวงจันทร์และดวงดาว

อย่างไรก็ดี ชาวเลกลุ่มอุรักลาโว้ยและมอแกน /มอแกลน มีภาษาที่แตกต่างกัน แม้ว่าจะเป็นภาษาตระกูลออสโตรนีเซียนเช่นเดียวกันแต่ก็ไม่สามารถสื่อสารเข้าใจกันได้ นอกจากนี้ ลักษณะเรือแบบดั้งเดิมก็แตกต่างกัน แม้ว่าจะเป็นเรือซุดและเสริมกราบเหมือนกันแต่ ก่าบาง ของมอแกนเป็นเรืองามมีหัวและท้ายเว้า เป็นเอกลักษณ์ ส่วนก่าบางมาด ของมอแกลนเป็นเรือซุดเสริมกราบไม่ระกำแต่หัวเรือและท้ายเรือไม่มีรูปเว้า และปราสาทของอุรักลาโว้ยเป็นเรือซุดเสริมกราบไม้กระดาน หากจะศึกษาเจาะลึกถึงรูปแบบลักษณะของเรือ เครื่องมือและกระบวนการสร้างเรือในลักษณะเปรียบเทียบทั้ง 3 กลุ่ม ก็เป็นงานวิจัยขนาดใหญ่แล้ว

นอกจากนี้ พิธีกรรมที่สำคัญๆ ของทั้ง 3 กลุ่มก็มีความแตกต่างกัน แม้ว่าการลอยเรือจะเป็นพิธีที่ทั้งสามกลุ่มมีส่วนร่วมแต่จุดเน้นต่างกัน มอแกนเน้นที่การฉลองวิญญาณบรรพบุรุษที่มีสัญลักษณ์เป็นเสาไม้แกะสลักหรือหล่อ โบง มอแกลนเน้นที่การฉลองวิญญาณบรรพบุรุษที่มีสัญลักษณ์เป็นศาลขนาดย่อมหรือที่ทางใต้เรียกว่า “หลาทวด” และอุรักลาโว้ยเน้นที่การลอยเรือปลากั๊ก เพื่อกำจัดเคราะห์ร้ายทุกข์โศกออกไปจากชุมชน

ยิ่งในปัจจุบันเมื่อชาวเลกลุ่มอุรักลาโว้ยและมอแกลนตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรและหันมาประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง รับจ้าง ทำสวนและอาชีพอื่นๆ รวมทั้งซึมซับวัฒนธรรมไทยเข้าไปมากขึ้นตามวาทกรรมการกลายเป็น “ไทยใหม่” ก็ยิ่งทำให้ลักษณะสังคมวัฒนธรรม “ชาวเล” ทั้ง 3 กลุ่มแตกต่างกันมากขึ้นไปอีก

คำว่า “ชาวเล” เป็นคำรวม ที่มีความหมายครอบคลุมชาวเลกลุ่มย่อยๆ คล้ายกับคำว่า “ชาวเขา” ซึ่งเป็นคำรวมหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง โดยมีได้ระบุหรือเจาะจงว่าเป็นกลุ่มม้ง อาข่า ลาหู่ หรือเมี่ยน คำครอบคลุมเหล่านี้มีความจำเป็นและมีประโยชน์ในกรณีที่ต้องอ้างถึงกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยๆ ที่มีคุณลักษณะหลายประการใกล้เคียงกัน แต่ในเวลาเดียวกันที่ครอบคลุมเช่นนี้ทำให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์คลุมเครือลงไป หากใช้คำครอบคลุมเหล่านี้โดยปราศจากความระมัดระวังอาจทำให้เกิดความสับสนและเข้าใจผิด คิดว่าชาวเขาทุกกลุ่มหรือชาวเลทุกกลุ่มมีลักษณะสังคมวัฒนธรรมที่เหมือนกัน และปรากฏการณ์ทางสังคมที่ค้นพบในกลุ่มหนึ่งสามารถเป็นตัวแทนหรืออธิบายในกลุ่มอื่นๆ ได้ด้วย คำรวมทำให้เกิดการมองข้ามความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมหรือมองแบบเหมารวม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเลกลุ่มอุรักลาโว้ย จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- ถวิล นำปัญจพล (2526) ศึกษาเรื่อง ภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีชาวเลในจังหวัดกระบี่ พังงา และภูเก็ต พบว่า อายุสมรสมีความสัมพันธ์กับภาวะเจริญพันธุ์ คือ จำนวนบุตรเกิดรอดลดลง ตามการเพิ่มขึ้นของอายุแรกสมรส ระยะเวลาของการสมรส มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์เหมือนกัน คือ สตรีที่มีระยะเวลาการสมรสยาวนานกว่า จะมีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยสูงกว่า การศึกษามีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ คือ คู่สมรสที่ไม่รู้หนังสือ มีบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยสูงกว่าคู่สมรสที่รู้หนังสือ เนื่องจากคู่สมรสที่รู้หนังสือเห็นด้วยกับการคุมกำเนิด เพื่อการวางแผนครอบครัว จากการศึกษาถึงผลกระทบทั้งทางด้านปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงปัจจัยในด้านอื่นๆ พบว่า ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง จะมีภาวะการเจริญพันธุ์ต่ำกว่าครอบครัวที่ฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่า

- ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2528) ศึกษาเรื่อง การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมประชากรศึกษาสำหรับชาวเล (อุรักลาโว้ย) จังหวัดกระบี่ พบว่า ปัญหาที่สำคัญของชุมชน คือ ปัญหาเรื่องของขนาดครอบครัวที่ใหญ่ ปัญหาอัตราการตายของเด็กและทารกสูง และปัญหาการย้ายถิ่นออก การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมประชากร ได้สร้างให้สนองต่อสภาพของปัญหา หลักสูตรที่สร้างขึ้นมาประกอบด้วยสภาพปัญหา จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหา กิจกรรมการฝึกอบรม และการประเมินผล โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 8 ท่าน สรุปผลออกมาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชุมชน

- ละเอียด กิตติยานันท์ (2529) ศึกษาเรื่อง สภาพความเป็นอยู่และความต้องการที่เกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเล พบว่า สภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปของชาวเลที่หมู่บ้านชวเลหาดราโว้ย จังหวัดภูเก็ต คือ สภาพบ้านเรือนที่ปลูกแบบง่ายๆ ในพื้นที่ของเอกชน อาชีพหลัก คือ การจับปลาทะเลมาขายให้แก่ชายทุน มากกว่าที่จะนำออกไปขายด้วยตนเอง ชาวเลส่วนใหญ่มีฐานะยากจน พวกเขาสมรสตั้งแต่อายุน้อย โดยแต่ละครอบครัวมีสมาชิกประมาณ 5-6 คน ในส่วนของชนบประเพณี ศาสนา ความเชื่อยังคงยึดมั่นอย่างเคร่งครัด และมีชาวเลบางส่วนรับเอาความเชื่อจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน แต่ไม่ได้นำมาปฏิบัติแบบไม่เคร่งครัด ในด้านของสุขภาพ โดยทั่วไปของชาวเลสมบูรณ์แข็งแรง เมื่อเจ็บป่วยนิยมซื้อหายามารับประทานเอง เรื่องของการศึกษา ชาวเลส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ เพราะไม่เคยได้เข้ารับการการศึกษาในโรงเรียน และไม่สนับสนุนให้บุตรหลานเข้าโรงเรียนร่วมกับคนเมือง แต่ต้องการมีโรงเรียนสำหรับชาวเล โดยเฉพาะการศึกษาของชาวเลส่วนใหญ่เป็นไปในรูปของการเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากครอบครัวและบรรพบุรุษ ใน

ด้านของการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า ชาวเลต้องการความรู้เกี่ยวกับการรู้หนังสือ หรือ การให้อ่านออกเขียนได้มากที่สุด เพราะต้องการความรู้ในการประกอบอาชีพสำหรับพวกเขา งานศึกษารั้วนี้พบอีกว่า ชาวเลมองปัญหาในกลุ่มของพวกเขา ว่า ความยากจน การไม่รู้หนังสือ การไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และการไม่มีส่วนใช้ เป็นปัญหาเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับการไม่รู้หนังสือ และการขาดผู้รู้มาช่วยสอนหรือแนะนำให้

- พิมพิไล ตั้งเมธากุล (2529) ศึกษาเรื่อง การผสมผสานกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตของชาวเลอุรักลาไว้อยู่ ชุมชนเกาะสิเหร่ จังหวัดภูเก็ต พบว่า เปลี่ยนแปลงแบบแผนไปเป็นรูปแบบสมัยใหม่เหมือนคนไทยในท้องถิ่นใกล้เคียงมากขึ้น โดยมีปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้พวกเขาออกไปติดต่อกับสังคมภายนอก ซึ่งการออกไปติดต่อกับสังคมภายนอกด้วยสาเหตุต่างๆ อาทิ เรื่องการศึกษา ศาสนา เศรษฐกิจ เป็นต้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทัศนคติ โลกทัศน์ของการดำเนินชีวิตในหมู่ของพวกเขาเป็นอย่างมาก เกิดเป็นการผสมกลมกลืนมาเป็นเวลานานแล้ว และได้พัฒนาไปเรื่อยๆ จนในที่สุดกระทั่งพวกเขาเกิดความรู้สึกว่า พวกเขาเป็น “คนไทย” อย่างสมบูรณ์ได้ทั้งกายและใจในที่สุด

- ยุพดี จันทร์ดวง (2532) ศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านชาวเล (อุรักลาไว้อยู่) พบว่า นักเรียนชาวเลมีลักษณะแตกต่างจากเด็กทั่วไปในด้านภาษาพูด แต่เด็กสามารถพูดไทยได้บ้าง การมาเรียนไม่สม่ำเสมอ เพราะผู้ปกครองให้ช่วยงานที่บ้าน ผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่ไม่สนับสนุนให้ลูกหลานเรียนหนังสือ เพราะไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา โดยทางโรงเรียนมีวิธีการแก้ปัญหานี้ โดยการจัดโครงการเยี่ยมบ้านนักเรียนชาวเล ทางโรงเรียนมีนโยบายพิเศษในการคัดเลือกครูมาสอน คือครูต้องมีความสนใจและมีความรู้เกี่ยวกับภาษา ขนบประเพณีของชาวเล รวมทั้งมีการสนับสนุนการสอนภาษาไทย โดยส่งครูเข้าไปสอนชาวเลในชุมชน ในส่วนของหลักสูตร พยายามปรับปรุงหลักสูตร เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยตัดเนื้อหาที่ไม่จำเป็นออกแล้วเพิ่มเนื้อหาที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของนักเรียน

- อารมณ์ อุกฤษณ์ (2532) ศึกษาเรื่อง พิธีลอยเรือ ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมของชาวเล เกาะลันตา (อุรักลาไว้อยู่) จากการศึกษาที่พิจารณาจากองค์ประกอบของศิลปะ สัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและการสื่อความหมาย เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ทางสังคมวัฒนธรรม โครงสร้างของพิธี โครงสร้างของชุมชน และลักษณะของเรือปลากั้งจากพิธีลอยเรือ สื่อทางสัญลักษณ์และการสื่อความหมายทางวัตถุ แสดงให้เห็นถึงการสืบเนื่องและเปลี่ยนแปลงไปอย่างสอดคล้องและสัมพันธ์กัน

- จรัส ะสมัน (2534) ศึกษาเรื่อง การศึกษานิทานชาวเล จังหวัดสตูล (อุรุลลาไว้อย) โดยศึกษานิทานชาวเล จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกาะหลีเป๊ะ เกาะอาดัง เกาะบูโหลน เกาะบูโหลนใหญ่ โดยสามารถแบ่งตามรูปแบบของนิทานได้ 5 ประเภท คือ ประเภทคติ อธิบาย มุขตลก ความเชื่อ ภูมินาม รวมจำนวนนิทาน 82 เรื่อง อาทิ นิทานที่บ่งบอกถึงเรื่องราวความเป็นมาของกลุ่มชาวเล ลักษณะที่อยู่อาศัย ครอบครัว การปกครอง เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการประมง การศึกษาและภูมิปัญญา ภาษา ความเชื่อศาสนา ประเพณี

- จรัส ทองจีน (2536) ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพชุมชนเพื่อหาแนวทางการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับชนกลุ่มน้อย ของชาวเล (อุรุลลาไว้อย) ในจังหวัดภูเก็ต พบว่า อาชีพหลักของพวกเขา คือการจับสัตว์น้ำหาของทะเล บ้านเรือนปลูกอาศัยแบบง่ายๆ ในที่ดินของนายทุน สภาพปัญหาภายในชุมชนในเรื่องการไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง รวมถึงปัญหาอื่นๆของชุมชน คือ ปัญหาเอกสารสิทธิ์ที่ดิน แหล่งน้ำ ที่ดินทำกิน แหล่งรายได้ และปัญหาที่เกี่ยวกับเขตการทำประมง และจากการรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของชาวเลในพื้นที่ทั้งในเรื่องของการศึกษา สุขภาพอนามัย การมองปัญหาภายในหมู่บ้าน ความต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐบาล รวมถึงความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่ลงทำงานในพื้นที่ ทำให้สามารถมองภาพรวมได้ว่า เจ้าหน้าที่ต้องลงพื้นที่สร้างความคุ้นเคยและคลุกคลีกับชาวบ้านมากขึ้น ให้การศึกษาแก่ประชาชนในทุกๆด้าน จัดตั้งกลุ่มอาชีพการประมง และสร้างศรัทธาและความเชื่อถือต่อชาวบ้าน

- ปริญญาธิ์ ปัทมชัยยันต์ (2537) ศึกษาเรื่อง การบูรณาการทางการเมือง และสำนึกในความเป็นพลเมือง ในเรื่องของรายได้ ความรู้ในภาษาไทย และการเข้าร่วมกิจกรรมในสังคม นอกจากนี้ยังมีตัวแปรอีก 4 ตัวย่อย คือ ระดับของปฏิสัมพันธ์ และความรู้ความเข้าใจในสังคม หรือระดับความเหมือนกันในการดำเนินชีวิต และระดับความไว้วางใจในเจ้าหน้าที่ของรัฐเหมือนกัน คือ เมื่อคนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น เกิดเป็นการปรับตัว เป็นการบูรณาการทางการเมืองและความ เป็นพลเมืองจะมีแนวโน้มในทิศทางที่สูงขึ้น

- จิราพร บุตรสันต์ (2539) ศึกษาเรื่อง ลักษณะและปัญหาในการสื่อสารต่างวัฒนธรรมระหว่างชาวเลกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน กรณีศึกษาชาวอุรุลลาไว้อย จังหวัดภูเก็ต ศึกษาถึงลักษณะการเปิดรับข่าวสาร อุปสรรคในการสื่อสารระหว่างชาวเลกับนักพัฒนาชุมชน และ การศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างปัจจัยประชากรกับความรู้ ทักษะคิด การมีส่วนร่วมของชาวเลต่อโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวเล รวมทั้งการศึกษาถึงความคาดหวังต่อลักษณะของโครงการพัฒนาชุมชนชาวเล

- สุรัสวดี กองสุวรรณ (2539) ศึกษาเรื่อง การอบรมเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองชาวเล (อุรุลลาไว้อย) บ้านสังกาอู๋ จังหวัดกระบี่ พบว่า ผู้เป็นแม่มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูบุตรมากที่สุด

และพ่อแม่มีบทบาทน้อย การอบรมเลี้ยงดูส่วนใหญ่เน้นการพัฒนาการทางด้านร่างกายมากกว่าด้านอื่นๆ คือ เน้นให้เด็กรับประทานอาหารอย่างเพียงพอ ดูแลรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยตามความเชื่อของตน มีการแสดงความรักผ่านทาง การสัมผัส กอด อย่างสม่ำเสมอ รวมถึงมีการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อพัฒนาด้านจิตใจและอารมณ์ของเด็ก ผู้ปกครองชาวเลส่วนใหญ่อบรมสั่งสอนให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น สอนให้มีน้ำใจ มีความสามัคคี รวมถึงการให้ความรู้ด้านภาษา ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ภายใต้บริบทของชาวเล

2. งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวเลกลุ่มมอแกน จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- สมเกียรติ ศัจจารักษ์ (2539) ศึกษาเรื่อง การศึกษาการสื่อสารการศึกษาของชาวเล หมู่เกาะสุรินทร์ พบว่า วิธีการสื่อสารของชาวมอแกน ใช้วิธีบอกเล่าโดยใช้ภาษามอแกน ความรู้บางอย่างถ่ายทอดด้วยการชี้แนะ เด็กเรียนรู้ด้วยการสังเกตจากพ่อแม่และบุคคลอื่นในชุมชนฝึกหัดให้เด็กเรียนรู้ด้วยการกระทำ หรือเกิดจากการลอกเลียนแบบจากพฤติกรรมของผู้ใหญ่ โดยบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดคือ พ่อแม่ ผู้อาวุโสในชุมชน และการเรียนรู้ที่เกิดจากสถานที่จริง เครื่องมือ วัสดุ กิจกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิตประจำวันของพวกเขา

• อรุณ แดวจตุรัส (2543) ศึกษาเรื่อง พฤกษศาสตร์พื้นบ้านของชาวมอแกน อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา พบว่า มอแกนมีการใช้ประโยชน์จากพืชรวมถึง 159 ชนิด จาก 57 วงศ์ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ พืชอาหาร พืชสมุนไพร ไม้สร้างที่อยู่อาศัย และพืชที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ มอแกนใช้พืชจำพวกหัวในการบริโภค ใช้พืชสมุนไพรในการบำบัดอาการเจ็บป่วย โดยเฉพาะเป็น ไข้และบาดแผล ในส่วนของไม้สำหรับสร้างที่อยู่อาศัยทั้งบ้าน เรือมอแกน เป็นต้น หรือการใช้ไม้เพื่อสตรีใช้สำหรับอยู่ไฟหลังคลอดบุตร การนำใบเคยหนามมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์สำหรับขายให้แก่นักท่องเที่ยว ชาวมอแกนมีการถ่ายทอดความรู้พื้นบ้านดังกล่าวผ่านการดำรงชีวิตประจำวัน และมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากมอแกนไม่มีภาษาเขียนสำหรับการบันทึกความรู้ต่อไป

• Jacques Ivanoff ศึกษาเรื่องของชาวมอแกน โดยเขียนหนังสือเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมอแกนหลายเล่ม อาทิ หนังสือ Moken (1997) เป็นการพูดถึงเรื่องราวของวิถีชีวิตของชาวมอแกนชีวิตประจำวัน การเดินทางเคลื่อนย้ายด้วยเรือมอแกน ตลอดจนเรื่องราวของความเชื่อชนบประเพณีของชาวมอแกน หนังสือ The Moken Boat (1999) บรรยายถึงขั้นตอนของการสร้างเรือมอแกน เครื่องมือสำหรับการสร้างเรือมอแกน ความรู้พื้นบ้านเชิงสัญลักษณ์ที่สอดแทรกอยู่ในขั้นตอนต่างๆของการสร้างเรือ ความสำคัญของเรือมอแกนต่อวิถีชีวิตของพวกเขา และหนังสือ

Ring of Coral Moken Folktales (2001) เป็นเรื่องราวของนิทานพื้นบ้านของชาวมอแกน ที่เก็บรวบรวมเข้าด้วยกัน นิทานพื้นบ้านนี้ สอดแทรกเรื่องราวจากคติของมอแกน ผ่านทางนิทานเรื่องต่างๆ มาสู่การรับรู้ของรุ่นลูกหลานในเวลาต่อมา เพื่อเป็นการบอกเล่าถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้น บวกกับจินตนาการของผู้เล่า สร้างเป็นความเข้าใจร่วมกัน ในหมู่ของชาวมอแกน อาทิ นิทานที่เล่าถึงคัมภีร์กำเนิดของมอแกน เรื่องการเดินทาง โดยเรือมอแกน การทำมาหากิน และการผจญภัยไปในดินแดนของหมู่เกาะต่างๆ เป็นต้น

ชาวเลในประเทศไทย

ชาวเลที่ตั้งหลักแหล่งอาศัยอยู่ตามชายฝั่งทะเลและเกาะแก่งต่างๆ ทางฝั่งตะวันตกในภาคใต้ของประเทศไทยนั้น ไม่สามารถที่จะระบุให้ชัดเจนได้ว่าอพยพมาตั้งแต่เมื่อใดเพียงแต่รู้ว่าชาวเลได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานานนับร้อยปีมาแล้ว ทั้งนี้เพราะชาวเลไม่มีภาษาเขียนหรือบันทึกหลักฐานเอาไว้ให้คนรุ่นหลังของตนเองได้ทราบความเป็นมา มีเพียงการอาศัยการสันนิษฐานจากหลักฐานที่ยังหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน คือ สถานที่ต่างๆ ที่ชาวเลอาศัยอยู่และเคยอยู่มาก่อนที่มีชื่อเรียกเป็นภาษาชาวเลเกือบทั้งสิ้น และชาวเลเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมของเกาะก่อนที่คนพื้นเมืองในปัจจุบันเข้าไปอาศัยอยู่ (กนก ชวลิตชัย, 2531)

สำหรับแหล่งเดิมก่อนที่ชาวเลจะอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยนั้นสันนิษฐานได้ว่ามาจาก 2 แหล่งด้วยกันคือ กลุ่มหนึ่งอพยพมาจากหมู่เกาะแถบประเทศมาเลเซีย มาอาศัยอยู่ตามเกาะในจังหวัดสตูล กระบี่ และภูเก็ต อีกกลุ่มหนึ่งอพยพมาจากหมู่เกาะในประเทศพม่า มาอาศัยอยู่ตามเกาะในจังหวัดระนอง พังงา และภูเก็ต

สาเหตุที่ชาวเลเหล่านี้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้นสันนิษฐานว่าเพราะชนกลุ่มนี้มีนิสัยรักชีวิตอิสระ ชอบเร่ร่อนเล่นเรือท่องเที่ยวไปตามเกาะในทะเลต่างๆ จนได้ชื่อว่า “ขีปซีทะเล” นั่นเอง ส่วนสาเหตุประการอื่นอาจจะเป็นเพราะนิสัยที่รักความสงบต้องหนีภัยจากธรรมชาติ หนีภัยจากสงครามและเข้าสังคมคบหากับคนในถิ่นเดิมไม่ได้จึงอพยพกันมา

อาภรณ์ อุภยชัย (2532) ได้บันทึกคำบอกเล่าจากคนเฒ่าคนแก่ชาวเกาะลันตาว่า ชาวเลที่เรียกตัวเองว่า “อุรัก ลาไว้ย” ได้เข้ามาทำมาหากินอยู่แถบหมู่เกาะลันตาค่อนชนพื้นเมืองกลุ่มอื่น ๆ โดยชาวเลกลุ่มนี้ได้เดินทางเร่ร่อนมาพร้อมกับชาวจีนฝัวเมียวซึ่งหนีภัยจากชาวอังกฤษที่เข้ายึดครองไทรบุรี ชาวจีนกลุ่มนี้เดินป่ามาออกทะเลที่แถบชายฝั่งเมืองสตูลและขอร่วมขบวนการกับพวกชาวเลจนกระทั่งถึงหมู่เกาะลันตา ชาวจีนฝัวเมียวนี้จึงได้ชักชวนให้ชาวเลขึ้นไปตั้งหลักแหล่งบนเกาะ

ด้วยกันเหตุนี้เองชาวเลในประเทศไทยจึงถือว่าลันตาเป็นบ้านแห่งแรกของพวกเขาและเป็นแหล่งที่ชาวเลมารวมตัวกันมากที่สุด จนได้ชื่อว่าเป็นเมืองหลวงของชาวเล

ประเทือง เครือหงส์ (2541)บันทึกไว้ว่า ชาวเลในเกาะลันตาเข้ามาหากินในเกาะนี้มานานแล้วหลายชั่วบรรพบุรุษ แต่ไม่มีหลักฐานการบันทึกไว้เป็นแต่เพียงการบอกเล่าสืบต่อกันมาว่ามาจาก “สุหนุงหยายห่ายกยงัน” จะอยู่ที่ใดไม่ปรากฏตามที่ทราบมา เข้ามาอาศัยอยู่ที่บ้านเง๊ะหลี (ชาวเลเรียกว่า”จี้เหย่อ”) ไม่ทราบว่าใครเป็นหัวหน้า แหล่งที่อาศัยอยู่นี้เป็นบริเวณอ่าว คลื่นลมสงบพอที่จะจอดเรือและทำมาหากินได้มีปลาชุกชุม ปฐมบุรุษเขาเรียกว่า “คะ โด๊ะอาดี้บ” เป็นคนชอบเที่ยวเตร่ ทายาทต่อมาจึงร่ำร่อนอย่างที่เป็นอยู่

กลุ่มชาวเลเชื้อสายมอแกน (Moken) ซึ่งยังคงรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมโดยอาศัยบริเวณอ่าวที่หลบลม มีแหล่งน้ำจืดและตามเกาะแก่งต่างๆเป็นที่อยู่อาศัย บางครอบครัวยังใช้เรือเป็นพาหนะร่อนเร่ไปตามเกาะแก่งต่างๆเช่นเดียวกับบรรพบุรุษในอดีต วิถีชีวิตของพวกเขายังคงอยู่ภายใต้จิตจำกัศของธรรมชาติ จึงทำให้มีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมหลักๆร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่จะต้องย้ายที่พักไปตามแหล่งอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ นับว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่เป็นตัวกำหนดเอกลักษณ์ของสังคมผู้ร่อนเร่

ยกตัวอย่างเช่น การนำทรัพยากรธรรมชาติมาดัดแปลงเป็นปัจจัย 4 เพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของชีวิต ชาวเลจะอาศัยเรือเป็นทั้งบ้านและยานพาหนะ ที่จะพากันโยกย้ายไปหาแหล่งที่ทำกิน ในที่ต่างๆ โดยเรือของชาวเล มีลักษณะเป็นเรือขุดจากไม้ทั้งต้น ขนาดความยาวประมาณ 3-3.5 เมตร กลางลำกว้าง 1.8-2 เมตร ตรงกลางซึ่งเป็นส่วนที่กว้างทำเป็นหลังคาโค้งตามลำเรือ แล้วใช้ใบเตยทะเลหรือเตยปาดั้น บางลำใช้ใบค้อผูกกับไม้ไผ่เรียงเป็นดับ มุงหลังคาเป็นแคคฝน ใช้ไม้กระดานวางพาดกราบเรือเป็นพื้นเต็มช่วงหน้า และส่วนที่มุงหลังคาด้านนอกสุดเป็นส่วนครัว ถัดมาเป็นส่วนกว้างที่ใช้ทำงานต่างๆและเป็นห้องนอน ตรงกลางเรือส่วนที่ต่อเป็นส่วนครัว ยังใช้เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ และถังน้ำจืด ช่องว่างข้างเรือใช้เก็บกระบอกไม้ไผ่ที่ใช้ทำคบเพลิง (Bernatzik 1938, อ้างใน ชนัญ วงศ์วิภาค, 2543)

ในส่วนเรื่องของการย้ายถิ่นแบบชั่วคราวของชาวเลนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อไปหาอาหารตามแหล่งอาหารตามที่ต่างๆ และจะเป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของแต่ละฤดูกาล

นอกจากการย้ายถิ่นตามแบบแผนการยังชีพแล้ว ยังอาจจะต้องไปหาที่อยู่ใหม่ เพราะ

- ภัยจากธรรมชาติ
- เมื่อมีสมาชิกคนใดในกลุ่มตาย หรือหนีโรคระบาดอย่างใดอย่างหนึ่ง
- เกิดการทะเลาะวิวาท เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์แบบร้อนรุ่มนั้น มีการย้ายถิ่นเพื่อหาอาหารประทังชีวิต ทำให้ต้องจัดครอบครัวให้มีขนาดเล็ก โดยในเวลาเดินทางก็จะมีกลุ่มเรือ 4-5 ลำ ซึ่งมักจะมีความสัมพันธ์กันทางสายเลือดและทางการแต่งงาน ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดเช่นนี้ ทำให้ส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาอาศัยกันเป็นอย่างยิ่ง สิ่งของส่วนมากทั้งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและสิ่งที่หามาได้ จึงมักใช้ประโยชน์ร่วมกันมากกว่าที่จะอ้างสิทธิ์ว่าเป็นของใครคนใดคนหนึ่ง

ส่วนในเรื่องของความเคร่งครัดในความอาวุโสของสมาชิกในกลุ่มชาวเลแล้ว ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ก็มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการควบคุมพฤติกรรมของปัจเจก ไม่ให้กระทำความผิดแปลกออกไปจากแบบแผนชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ชาวเลจะเชื่อว่า ในธรรมชาติ ทั้งในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ หรือ ภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ ทะเล ฯลฯ ล้วนแล้วแต่มีชีวิตในรูปของภูตผี วิญญาณ ฉะนั้นจึงต้องสร้างสัมพันธภาพอันดี กับสรรพสิ่งเหล่านั้นด้วยการวิงวอนและเซ่นไหว้ในโอกาสต่าง ๆ ทั้งในการประกอบพิธีอันเนื่องด้วยชีวิตและในคราวที่มีประเพณีตามเทศกาลของกลุ่ม ยกตัวอย่างเช่น พิธีลอยเรือในเดือน 6 และเดือน 11 ของชาวเล ยิ่งกว่านั้นยังต้องเข้มงวดต่อกฎข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติทั้งหลาย ทั้งที่เนื่องด้วยพิธีกรรมส่วนบุคคลและขนบธรรมเนียมระดับกลุ่มสังคม (อาภรณ์ อุกฤษณ์ ,2532)

ส่วนการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกของชาวเล ส่วนใหญ่จะเป็นไปเพื่อการค้าขาย โดยการที่ชาวเลจะนำผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติไปแลกกับสิ่งของที่ต้องการจากพวกพ่อค้าในเมือง ยกตัวอย่างเช่น ชาวเลจะนำอาหารทะเลประเภท กุ้ง หอย ปู ปลา ฯลฯ มาแลกกับข้าวสาร เกลือ เสื้อผ้า และสิ่งของจำเป็นอื่นๆ ในบางกรณี ยังพบว่า ชาวเลอนุญาตให้ผู้หญิงในกลุ่มแต่งงานกับพ่อค้าชาวจีนหรือชาวมาเลย์ เพื่อที่จะได้สร้างสัมพันธภาพต่อกัน เวลาที่ออกไปหาของทะเลหรือเมื่อขึ้นฝั่งตามเกาะต่างๆ เพื่อเก็บผลิตภัณฑ์จากป่า ก็จะได้รับความสะดวกจากญาติต่างกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้น (Lebaer 1964, อ้างใน ชนัญ วงศ์วิภาค,2543)

มอแกน

ชาวเลในประเทศไทยประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ กลุ่มชาวอูร์กลาไว้อยู่ กลุ่มชาวมอแกลน และกลุ่มชาวมอแกน

อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ เปรียบเสมือนบ้านที่พิศพิง ของกลุ่มชนที่ใช้ชีวิตหากินอยู่กับทะเลอีกกลุ่มหนึ่งของเมืองไทย “มอแกน” นฤมล อรุโณทัย (2546) ได้สรุปถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวมอแกน ที่มีถิ่นพำนักอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ ซึ่งเป็นชนเผ่าที่แต่เดิมมีวิถีชีวิตเร่ร่อนทางทะเล โดยใช้เรือหรือ “กำบัง” เป็นทั้งพาหนะและที่อยู่อาศัยล่องไปตาม

เกาะต่างๆ ในหมู่เกาะมะริด เกือบของป่า หาสัตว์ทะเลเป็นอาหาร แต่เมื่อถึงฤดูกาลมรสุม ชาวมอแกนก็จะทำการตั้งเพิงพักชั่วคราวเพื่อหลบลมและพายุ

ในปัจจุบันนี้มีชาวมอแกนเหลืออยู่ 138 คน ตั้งหลักแหล่งอยู่บนหมู่เกาะสุรินทร์ โดยแบ่งเป็น 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านอ่าวบอนเล็ก และหมู่บ้านไทรเอน ชาวมอแกนก็ยังโยกย้ายหมู่บ้านเป็นครั้งคราว และบางครั้งอ่าวก็ยังคงอาศัยอยู่ในเรือช่วงฤดูแล้ง ชาวมอแกนยังทำมาหากินแบบยังชีพเป็นหลักแต่ก็มีการนำเปลือกหอยมุกไข่มุกและหอยนมนสาว รวมทั้งปลิงทะเลตากแห้งไปขายที่เมืองระนองเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวสารและข้าวของอย่างอื่นด้วย

ชาวมอแกนมีภาษาและวัฒนธรรมของตนเองซึ่งภาษามอแกนเป็นภาษาที่จัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเนเซียน (Austronesian)

ตามที่ทางอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ อนุญาตให้ชาวมอแกนหาอาหาร เพื่อดำรงชีพในพื้นที่อุทยานฯ ได้ แต่ห้ามหาเพื่อค้าขาย เนื่องจากขัดกับพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ซึ่งทางอุทยานฯ ก็ได้จ้างชาวมอแกนบางส่วน เพื่อให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว และเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ให้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ในอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ และเป็นการรักษาความยั่งยืนของธรรมชาติให้เป็นมรดกแก่ลูกหลานและสถานที่แห่งนี้ต่อไป

ชาวมอแกนกลุ่มนี้ เป็นชนเผ่าที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมไว้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็น

- การตั้งถิ่นฐาน
- สภาพบ้านเรือน
- การหาปลา หาอาหาร โดยใช้เรือแจวและเครื่องมือ ที่เรียกว่า แลมหรือซุม
- พิธีฉลองเสาบรรพบุรุษ หรือที่ในภาษามอแกนเรียกว่า หล่อ โบง ซึ่งจะมีการจัดขึ้น

ราวเดือนเมษายน แต่ไม่ได้มีการจัดขึ้นในทุกๆปี เนื่องมาจากปัจจัยในหลายๆด้านของชุมชน

วิถีชีวิตส่วนใหญ่ของชาวมอแกนขึ้นอยู่กับท้องทะเล ที่เป็นเสมือนบ้านของพวกเขา ชีวิตของพวกเขา ตั้งแต่เกิดมาก็จะผูกพันกับทะเลนับตั้งแต่นั้นมา ชาวมอแกนได้ใช้ชีวิตและสืบทอดลูกหลานบนหมู่เกาะสุรินทร์มาช้านานแล้ว เป็นชนกลุ่มแรกที่ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณหมู่เกาะแถบนี้ก่อนการเข้ามาของอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์ เป็นคนที่ยังคงการปรับตัววิถีการดำรงชีวิตแบบยังชีพอย่างชาวทะเล รวมทั้งมีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่า ที่สะท้อนให้เห็นแบบแผนการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติผ่านทางความรู้พื้นบ้านดั้งเดิมที่เน้นการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม จากการสั่งสมประสบการณ์ความรู้ที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ซึ่งสามารถที่จะนำเอาความรู้พื้นบ้านของชาวมอแกนมาเรียนรู้หรืออาจนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เข้ากับสังคมปัจจุบัน

ยกตัวอย่างเช่น อาจมีพืชสมุนไพรบางชนิดที่ชาวมอแกนรู้จักและใช้ในการรักษาโรค ด้วยความรู้พื้นบ้านของพวกเขาที่อาจเป็นประโยชน์กับทางการแพทย์สมัยใหม่ก็เป็นไปได้ ฯลฯ

ในส่วนปัญหาที่เป็นของชาวมอแกน ที่ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในแต่ละฝ่ายก็พยายามให้ความช่วยเหลือ ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาการไม่รู้หนังสือ การไม่มีสัญชาติ ไม่มีบัตรประจำตัว ปัญหาสารเสพติดที่รับมาจากภายนอกรวมทั้งปัญหาสุขภาพอนามัยที่อยู่ในมาตรฐานที่ต่ำมาก ซึ่งอาจเป็นอีกประเด็นปัญหาใหญ่อีกหนึ่งข้อว่า ทำให้เกิดความเสี่ยงในเรื่องที่สุขภาพและคุณภาพชีวิตของกลุ่มชนนี้